

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 8 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/SCP1342V3I8Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 8 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

- Воҳидова Комила Абдуллозизовна*
“ЭЛ БАЙРОҒИ” ГАЗЕТАСИ ҲАҚИДА 11-17
- Сулайманов Саламат Арепбаевич*
ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН МУХТОР ВИЛОЯТИДА ҚУРУҚЛИК ВА СУВ ТРАНСПОРТИ: МУАММО
ВА ЕЧИМЛАР (1924-1932 ЙЙ) 18-24
- Раунов Холмамат*
ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДИДА УРАН КОНЛАРИНИ ЎЗЛАШТИРИШ ТАРИХИ 25-32
- Мажидов Анвар Сиражович*
ИМПЕРИЯ МУСТАМЛАКАЧИЛИК СИЁСАТИНИНГ ТУРКИСТОН ТУБ ХАЛҚЛАРИНИНГ
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ ВА ФУҚАРОЛИК АҲВОЛИГА ТАЪСИРИ (СИРДАРЁ ВИЛОЯТИ
МИСОЛИДА) 33-40
- Begatova Nasiba Xolmurzayevna*
FERMER XO‘JALIKLARI VA KLASSTER TIZIMI UCHUN O‘RTA MA‘LUMOTLI MUTAXASSISLARNI
TAYYORLASH TIZIMIDAGI YUTUQLAR VA MUAMMOLAR (SURXONDARYO VILOYATI
MISOLIDA) 41-48
- Алланазаров Мурот Мирзаевич*
БУХОРО ХАЛҚ СОВЕТ РЕСПУБЛИКАСИ НОЗИРЛАР ШЎРОСИ ВА МИЛЛИЙ РАҲБАР
ХОДИМЛАР ФАОЛИЯТИ ХУСУСИДА 49-54
- Ismoilova Feruza Ibragimovna*
URUSH YILLARIDA XOTIN-QIZLARNING ILM-FAN VA MADANIYAT SOHALARIDAGI
XIZMATLARI 55-59
- Tursunov Xurshid Nasriddinovich*
O‘ZBEKISTONDA MUSTAQILLIK YILLARIDA TARIXCHI KADRLAR TAYYORLASH SOHASI
HUQUQIY ASOSLARINING YARATILISHI 60-64

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

- Yuldosheva Gulnoza Abdinabiyevna*
THE ROLE OF THE DIGITAL ECONOMY IN MODELING THE FINANCIAL ACTIVITIES OF
ENTERPRISES 65-70
- Oromidinov Muzaffar Pardabayevich*
DIRECTIONS FOR IMPROVING INTERNAL AUDIT IN COMMERCIAL BANKS 71-75
- Худайназарова Дилором Хайруллаевна*
ТЎҚИМАЧИЛИК САНОАТИ КОРХОНАЛАРИНИНГ ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ ДОИРАСИДАГИ
РИСКЛАРИНИ СТРАТЕГИК ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 76-84

<i>To'lov Ulug'bek Toshmamatovich, Jo'rayev Sirojiddin Muxiddin o'g'li</i> KO'CHMAS MULKNI SOLIQQA TORTISHDA XORIJIY DAVLATLARDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR	85-92
<i>Xudayberganov Dilshod Tuxtabayevich</i> MINTAQADA XIZMAT TURLARIDAN SAMARALI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	93-98
<i>Turobov Sherzod Alisherovich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA UY XO'JALIKLARI TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT SIYOSATI	99-105
<i>Шамсиев Нодир Муратович</i> МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ПОКАЗАТЕЛЕЙ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ ПРИ АНАЛИЗЕ РЕЙТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ИХ КАЧЕСТВЕННОЕ ОПИСАНИЕ	106-110
<i>Zaripova Moxira Zarip qizi</i> AGRAR SOHAGA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI	111-114
<i>Узайдуллаев Шерзод Шукуруллаевич</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ИННОВАЦИОН ИНФРАТУЗИЛМАНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ОМИЛЛАРИ	115-121
<i>Atabayeva Karomat Rajabovna, Rajabova Maftuna Farhod qizi</i> O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASINING RIVOJLANISHI VA TAHLILI	122-127
<i>Жумаева Мухлиса Абдуғани қизи</i> МАМЛАКАТДА АЁЛЛАР ТАДБИРКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	128-137
<i>Камалов Акмал Сайдакбарович, Саматов Ғаффор Аллақулович</i> ГЕОИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАР ШАРОИТИДА ТРАНСПОРТ ЛОЙИХАЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШГА БЎЛГАН ЁНДАШУВЛАРНИНГ ТАҲЛИЛИ	138-150
<i>Мамадиёров Олимжон Умарович</i> ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВФСИЗЛИГИ ТАЪМИНЛАШ НАЗАРИЯЛАРИ ЭВОЛЮЦИЯСИ.....	151-158
<i>Раббимов Жахонгир Эшбоевич</i> ТИЖОРАТ БАНКЛАРИДА ОПЕРАЦИОН РИСКЛАРНИНГ МОҲИЯТИ, УЛАРНИНГ ЮЗАГА КЕЛИШ САБАБЛАРИ	159-164
<i>Кулибоев Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	165-174

Гадоев Сўҳроб Жумакулович
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ КРЕДИТИНИНГ ТАЪМИНОТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
ЙЎЛЛАРИ 175-181

Бекжанов Дилмурод Йўлдашович
ЭМПИРИК ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ АСОСИДА ТУРИСТИК ДЕСТИНАЦИОН
МЕНЕЖМЕНТ ЖАРАЁНИ ИШТИРОКЧИЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ БАҲОЛАШ 182-193

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Boydadayev Abdurroхмон Tolibjon o'g'li
SHARQ VA G'ARB IRRATSIONAL FALSAFASIDA PANTEISTIK QARASHLARNING QIYOSIY
TAHLILI (J.RUMIY VA F.NITSSHE FALSAFASI MISOLIDA) 194-200

Xayridinov Abbosxon Anvarovich
GLOBALLASHUV JARAYONIDA MA'NAVIY MA'RIFIY INQIROZLARNING OLDINI OLISHDA
MARKAZIY OSIYO QADRIYATLARINI YUKSALTIRISH ISTIQBOLLARI 201-205

Quramboyev Alisher Maxsudovich
TEMURIYLAR DAVRIDA IJTIMOY ADOLAT TAMOYILLARINING AMAL QILISHI 206-211

Jo'rayev Alisher Tulqinboyevich
JAMIYAT MILLIY ASOSLARINI MUSTAHKAMLASH – DAVLATNING USTUVOR
MAQSADI..... 212-217

Turabova Sevara Kattaqulovna
ILMIY VAHS FENOMENINING MANTIQUIY- GNOSEOLOGIK MAQOMINI O'RGANISHDA
KONSEPTUAL-METODOLOGIK YONDOSHUV 218-224

Пардаева Марҳабо Давлатовна
АЛИШЕР НАВОЙ АСАРЛАРИДА ИЛМГА ОИД ҚАРАШЛАРИНИНГ НАҚШБАНДИЯ
ҲОЯЛАРИ БИЛАН УЙҒУНЛИГИ 225-233

Qutlimuratov Sardorbek Rustamovich
NIKON MUNOSABATLARINING TADRIJIY RIVOJLANISHI 234-240

Tursunkulova Shaxnoza Tuychiyevna
DINIY MANBALARDA GO'ZALLIK TO'G'RISIDAGI FALSAFIY QARASHLAR 241-246

Юсупова Феруза Зойировна
АХЛОҚИЙ ИДЕАЛ – ЁШЛАР МАЪНАВИЙ ЮКСАЛИШИНING МЕЗОНИ 247-251

Teshaboev Muhiddin Marifovich
IJTIMOIY ADOLATNI TA'MINLASHNING PRINSIPIAL MASALALARI 252-257

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Soatova Nodira Isomitdinovna

LIRO-EPIK ASARLARDA POETIK FIKRNING BADIY IFODASI 258-265

Narmuratov Zayniddin Radjabovich

FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR LINGVOMADANIY BIRLIK SIFATIDA 266-269

Yusupova Omina Muhammadzoir kizi

DIFFERENT CLASSIFICATION OF FAIRYTALE DISCOURSE IN WORLD AND UZBEK FOLKLORE 270-276

Бозорова Хулкар Одинакуловна

РУССКИЙ ЯЗЫК КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ СОДЕРЖАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ 277-282

Matyakubov Oybek Quralbayevich

KOGNITIV TILSHUNOSLIKDA «KONSEPT» TUSHUNCHASI 283-288

Фатуллаева Камола Рахматуллаевна

ТЕРМИНЛАРНИНГ БЕЛГИЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ТАСНИФИ 289-293

Karimjonova Shahlo Ravshanjonovna

O'ZBEK TILIDA KAUZATIV FE'LLARNING YASALISH USULLARI 294-299

Xamzayev Otaxon Erkinovich

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA KASB-HUNARGA OIDMAQOLLARNING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI 300-305

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Абдурахманова Нодирахон

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СМАРТ-КОНТРАКТОВ В СНГ 306-310

Сафоева Садокат Мусоевна

ЭКОСИСТЕМА СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ: ИССЛЕДОВАНИЕ РОЛЕЙ ЗАИНТЕРЕСОВАННЫХ СТОРОН В КОНТЕКСТЕ ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА 311-320

Абдуллаева Маликабону Эркин қизи

ХАЛҚ ТАЪЛИМИ СОҲАСИДА КОРРУПЦИЯНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШГА ОИД АЙРИМ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИНИНГ ҚИЁСИЙ ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ 321-330

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Zoirova Lola Xamidovna

TIBBIYOT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA "INSON ORGANIZMINING RADIATSIYAGA SEZGIRLIGI" MAVZUSINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN

FOYDALANISH	331-336
<i>Ibragimov A'lamjon Amrilloevich</i> KOGNITIV SIFATLARNING UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI (MAKTAB PEDAGOG XODIMLARI MISOLIDA)	337-343
<i>Madaminov Azimbek Egamberganovich, Xalillayev O'ktam Sobir o'g'li</i> YOSH GANDBOLCHI DARVOZABONLARNI O'YIN TEXNIKASIGA O'RGATISH	344-349
<i>Fayzullaeva Madina Abdumumin kizi</i> ANALYSIS OF THE POSITIVE IMPACT OF DIGITAL TECHNOLOGIES ON THE MOTIVATION AND KNOWLEDGE OF STUDENTS IN THE DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS	350-355
<i>Джумаева Хулкархан Мухаммаджонова</i> ВНУТРЕННИЕ УГРОЗЫ, НЕГАТИВНО ВЛИЯЮЩИЕ НА ДУХОВНОСТЬ СТУДЕНТОВ..	356-361
<i>Islomova Madina Asqarovna</i> INTEGRATSIYALASHGAN SUN'IY INTELLEKT TOMONIDAN YARATILGAN CHATGPT BOT YORDAMIDA NEMIS TILI O'QITISHNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH	362-368
<i>Raxmatova Mexrinov Majitovna</i> YOSHLAR MA'NAVIY SALOHİYATINI O'RGANISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	369-373
<i>Абдукаюмова Наргиза Райимовна</i> ЮҚОРИ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ МАДАНИЙ-ИНТЕЛЛЕКТУАЛ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ДИДАКТИК ШАРТЛАРИ	374-384
<i>Norboyev Farxod Chorshanbiyevich</i> KREATIVLIK VA INNOVATSIYA BORASIDA ZAMONAVIY NAZARIYALAR	385-390
<i>Borasheva Aybolgan</i> EXPLORING JAMES MCCROSKEY'S RESEARCH ON WILLINGNESS TO COMMUNICATE IN L1 CONTEXTS: IMPLICATIONS FOR LANGUAGE TEACHING AND LEARNING	391-398
<i>Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna</i> KOGNITIV TADQIQOTLARNING FANLARARO TUSHUNCHA SIFATIDAGI MOHIYATI VA MANTIQUIY TAHLILI	399-409
<i>Boboraximov Sanjar Malikjanovich</i> MAKTABDA O'QUVCHILARNI JISMONIY TARBIYALASHNING ZARURATI VA UNGA QO'YILADIGAN TALABLAR	410-414
<i>Salimova Shahlo Sayfulloyevna</i> XAVFSIZ TA'LIM MUHITI MONITORINGINING AHAMIYATI	415-421

<i>Sayfiddinova Jamila Ziyodulla qizi</i> METHODOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF LOGICAL REASONING IN PRIMARY SCHOOL PUPILS	422-427
<i>Xamroyev Samijon Salimovich</i> SPORT TO‘GARAKLARI ORQALI TALABALARNING JISMONIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH KOMPONENTLARI	428-433
<i>Kattaeva Feruza Shakirovna</i> DEVELOPING STUDENTS SOCIO-CULTURAL COMPETENCE BY USING SOCIO CULTURAL DISCOURSE ANALYSIS METHOD	434-441
<i>G‘ofurov Azizbek Umarjonovich</i> BO‘LAJAK JISMONIY TARBIYA FANI O‘QITUVCHILARINI TAYYORLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	442-447
<i>Abduraximova Umida Shuxratovna</i> BO‘LAJAK TARJIMONLARNING LINGVOMADANIY VA KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	448-454
<i>Obidova Gulmira Kuzibaevna</i> INGLIZ TILINI O‘RGANISH JARAYONIDA TEXNIKA TA‘LIM YO‘NALISHI TALABALARIDA EKOLOGIK MADANIYAT ASOSLARINI SHAKLLANTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR VA INTERAKTIV METODLAR	455-460
<i>Axmadaliyeva Xosiyatposhsho Abduxayotovna</i> PROFESSINAL TA‘LIM YO‘NALISHLARIDA TAHSIL OLAYOTGAN O‘QUVCHILARNING INGLIZ TILIDAN KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI AUTENTIK MATERIALLAR ORQALI TAKOMILLASHTIRISH	461-469

13.00.00- Педагогика фанлари

Abduraximova Umida Shuxratovna
Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

**BO'LAJAK TARJIMONLARNING LINGVOMADANIY VA KOMMUNIKATIV
KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI**

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo'lajak tarjimonlarning lingvomadaniy va kommunikativ kompetentligini rivojlantirish pedagogik-psixologik asoslari taraqqiyotining muhim omili ekanligi to'g'risidagi fikr-mulohazalar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: pedagogik-psixologik, lingvomadaniy, zamonaviy dunyoqarash, ijtimoiy zarurat, uzluksiz ta'lim, individual sifatlar, iqtisodiy taraqqiyot, ta'lim standartlari, Ta'lim va tarbiya, ilmiy-metodik.

Abdurakhimova Umida Shukhratovna
independent researcher at Fergana State University.

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF DEVELOPING LINGUISTIC AND
COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TRANSLATORS**

Abstract. This article describes the opinion that the development of linguistic, cultural and communicative competence of future translators is an important factor in the development of pedagogical and psychological foundations.

Key words and phrases: pedagogical-psychological, linguistic and cultural, modern outlook, social necessity, continuous education, individual qualities, economic development, educational standards, Education and training, scientific-methodical.

Абдурахимова Умида Шухратовна
Независимый исследователь
Ферганского государственного университета.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ
ЛИНГВОКОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ**

Аннотация. В данной статье изложено мнение о том, что развитие языковой, культурологической и коммуникативной компетентности будущих переводчиков является важным фактором развития педагогических и психологических основ.

Ключевые слова: педагогико-психологический, лингвокультурологический, современное мировоззрение, социальная необходимость, непрерывное образование, индивидуальные качества, экономическое развитие, образовательные стандарты, образование и обучение, научно-методический.

Kirish. Mamlakatimiz taraqqiyotining muhim shartlaridan biri kadrlar tayyorlash tizimini tubdan o'zgartirishdan iborat bo'lib, ta'lim jarayonining hamma bosqichlarida, uzluksiz ta'lim tizimi ta'lim muassasalarining barcha shakl va turlarida ilg'or metodik ta'limga, zamonaviy ilmiy yutuqlarga hamda ijtimoiy tajribalarga tayangan holda amalga oshiriladi. Kadrlar tayyorlash sohasidagi davlat siyosati insonni intellektual va ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash bilan bog'liq bo'lgan uzluksiz ta'lim tizimi orqali har tomonlama rivojlangan shaxs-fuqaroni shakllantirishni ko'zda tutadi.

Azal-azaldan bir-biriga qardosh-qarindosh, do'st, birodar bo'lib kelgan xalqlarimiz, otabobolarimiz til o'rganishgan, o'zaro madaniyatlar ayirboshlashgan. Xalqlarning ma'naviy tarafdin bir-birlarini boyitishlari evaziga tamaddun qaror topgan. Bunda, san'at asarlari, adabiyot namunalari, buyuk daholarning ilg'or qarashlari, kishilarning erkinligi, tengligi g'oyalarini tarqatuvchilar sanalmish tarjimonlarning roli bebahodir. Tarjimaga o'qitish faqat sof amaliy, ya'ni o'quvchilarda zarur tarjimonlik kompetensiyasini shakllantirish bilangina ahamiyat kasb etmaydi. U, shuningdek, muhim umumlingvistik va umumta'limiy majburiyatlarni ham bajaradi.[1] Tarjima bilan shug'ullanish o'quvchilarda semantikaning nozik jihatlari va til birliklarining qo'shimcha ma'no beradigan jihatlarga e'tibor qaratish ko'nikmasini shakllantiradi, tillarning tizimli tashkil etilishi va ishlatilishining o'ziga xosliklari, har bir til yordamida "dunyo manzarasi" xususiyatlari, turli tillar jamoalari vakillari madaniyati va fikrlashidagi umumiy va o'ziga xos jihatlarni ochib beradi. Tarjimonlik vakolatini yaratish bo'lajak tarjimonlar shaxsini har tomonlama rivojlantirishga yordam beradi: ularda hushyorlik va mas'uliyat hissi, ma'lumotnoma va qo'shimcha axborot manbalaridan foydalanish, tanlash, tez va to'g'ri qaror qabul qilish, qo'shimcha lingvistik ma'lumotlarni olish va taqqoslash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Tarjimonning professional tayyorgarligi yuksak madaniyat, qomusiy bilim, uni muntazam to'ldirib borish, keng qamrovli qiziqishlar kabi sifatlarni talab etadi. Shunday sifatlarni ikki tilda va ikki xil madaniyatni o'rganishda sayqallashadi. Zero, ikki xalqning madaniyatini to'laqonli anglab olmasdan pragmatik tarjimaga erishish mushkul vazifa bo'lib qolaveradi. Har qanday o'quv yo'nalishi mundariyasi, o'rganilayotgan predmetning o'ziga xos xususiyatlari o'qitishning pirovard maqsadi bilan belgilanadi. Tarjimonlik faoliyati qonun-qoidalarini tarjimonlar tayyorlash dasturi asoslariga kiritilgan tarjima nazariyasi o'rganadi.[2]

Natijalar. Tarjima asliyatdagi axborotni kitobxoniga tushunarli tarzda yetkazish jarayoni bo'lib, kitobxon matnni o'qib axborotni qabul qiluvchiga aylanadi hamda unda matnda ifodalangan axborotga nisbatan muayyan bir munosabat hosil bo'ladi. Bu munosabat pragmatik munosabat deb ataladi. Bunday munosabatlar turlicha bo'lishi mumkin, ya'ni kitobxon uchun qiziqarli bo'lmagan yoki unda kuchli emotsional ta'sir uyg'otgan axborotlardan tashkil topgan bo'lishi mumkin.

Matning axborot qabul qiluvchiga ko'rsatgan bunday kommunikativ ta'siri matnning kommunikativ aspekti yoki salohiyati deb yuritiladi.[7:56] Matnning pragmatik salohiyatini muallif tomonidan tanlangan til ifoda vositalari: leksik, sintaktik va stilistik birliklar tashkil qiladi. Asliyat matni o'zining kommunikativ maqsadiga mos keluvchi axborotni ta'sirchan qiladigan til vositalarini tanlaydi. Natijada bunday maqsadda yaratilgan matn muayyan pragmatik salohiyatga ega bo'ladi va u axborot qabul qiluvchiga kommunikativ ta'sir qiladi.

Matning pragmatik salohiyati axborotning mazmuni va shakli bilan ifodalanib, ular avvaldan tilda mavjud bo'lgan ifoda vositalaridir va muallif ulardan o'rinli foydalanadi xolos.

Kitobxonning axborotga nisbatan paydo bo'ladigan pragmatik munosabatlari matngagina emas, balki uning shaxsiga, hayotiy tajribalariga, bilimlariga, ruhiy holatiga ham bog'liqdir. Matning pragmatik va kommunikativ ta'siri turli saviyadagi kishilarga turlicha ta'sir qilishi orqali belgilanadi. Shunday ekan aslyatga mos keladigan pragmatik munosabatni o'rnatish tarjimonning qanday til vositalarini tanlashiga bog'liq.

Tarjima jarayonida tarjimon aslyatdagi voqea-hodisalarni kitobxonga tushunarli bo'lgan til vositalari orqali qayta yaratishga intiladi. Bunda u kitobxonning aslyatga nisbatan butunlay boshqa tilga mansub ekanligini, o'zgacha madaniyat va tarix vakili ekanligini unutmasligi kerak.[8:108]

Ma'lumki, har qanday badiiy asar birinchi navbatda shu asar yozilgan tilda so'zlashuvchi kitobxonlar ommasiga mo'ljallangan bo'ladi. Shu sababli unda aynan shu xalqqa mansub bo'lgan ijtimoiy-siyosiy, madaniy turmush tarziga, kiyim-kechaklariga, taomlariga va shu kabilarga oid voqealar bayon qilinadi. Tarjimon bunday asarni tarjima qilishga kirishar ekan, aslyat va tarjima tilidagi bunday nomuvofikliklarni hisobga olib, tegishli o'rinlarda o'zgartirishlar va qo'shimchalar qo'shishiga to'g'ri keladi. Tarjimada pragmatik salohiyatning qanchalik to'g'ri aks ettirilganligi badiiy asarning kitobxonga ta'sir kuchi, uning badiiy qimmati, o'ziga ko'plab kitobxonlarni jalb qila olishi bilan belgilanadi. Bunday matn tarjimasining pragmatik vazifasi tarjima tili matnida ham xuddi aslyatdagidek kitobxonda badiiy-estetik ta'sir uyg'ota oladigan matn yaratishdir. Xullas, tarjimada pragmatik salohiyatning aks ettirilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa ko'proq tarjimonning kerakli o'rinlarda tegishli leksik sintaktik birliklarni ko'llay olishiga bog'liqdir.

Yuqorida keltirilgan fikrlardan shunday xulosaga kelish mumkinki, tarjimada pragmatik uyg'unlikka erishish uchun tarjimondan aslyat matnida ifodalangan har bir holat va narsani yaxshi bilishni, ya'ni chuqur ekstralingvistik bilimga ega bo'lish talab qilinadi, zero, ekstralingvistik faktorlarni hisobga olish aslyimonand tarjimaga erishish garovidir.

Xalqaro munosabatlar amaliyotida dunyo tillarining oltitasi yetakchilik qilishi e'tirof etilgan. Ulardan biri shubhasiz ingliz tili bo'lib, u to'rt yuz million kishi uchun ona tili hisoblanadi. Bundan tashqari, uch yuz millionga yaqin kishi ushbu tildan millatlararo munosabatlar vositasi sifatida foydalanadi. Jahonning yana bir yarim milliard aholisi o'z ishi va hayotida ingliz tilini ikkinchi yoki uchinchi til sifatida qo'llaydi.

Tilni professional darajada o'zlashtirib, tarjimon bo'lib ishlash deyarli keng yoritilmaydigan, o'ziga xos va yetarlicha nozik masaladir. Tarjimonlik kasbi – dunyoda juda keng tarqalgan eng ijodiy kasblardan biridir. Ommaviy axborot vositalarida tarjimonlar

haqida juda kam yoziladi (gapiriladi). Shuning uchun ham, odatda, ushbu kasb to'g'risida hammada har xil, aksariyat hollarda yanglish tasavvurlar shakllanadi.

Yirik nashriyotlarda tarjimonga ehtiyoj doimo kuchli bo'lib kelgan. Modomiki, tarjimonlar oliy o'quv muassasadagi besh yil o'qish davomida nafaqat tilshunoslik, balki filologik ma'lumotga ega bo'lar ekanlar bunday holatdan hayratlanishga hech bir sabab yo'q, albatta. Tadbirkorlik sohasi ham tarjimonlarni quchoq ochib kutib oladi. Til bilgan menejer o'z sohasida katta tajriba to'plagan oddiy menejerga nisbatan ko'proq qadrlanadi. Loqaq ingliz tilini mukammal bilish xorijiy kompaniyaga ishga kirish uchun zaruriy shartlardan biri sanaladi. Bunday firmalarda to'lanadigan ish haqining miqdori sezilarli bo'lib, bundan tashqari

firma xodimiga katta ijtimoiy imtiyozlar beriladi va eng nufuzli mahalliy shifoxonalardan birida bepul tibbiy xizmat ko'rsatiladi.[9]

Muhokama. Og'zaki tarjimonlar yozma tarjimonlarning yoki texnik adabiyot tarjimonlari badiiy adabiyot tarjimonlarining ishini bajara olishlari haqidagi fikr-mulohazalar ham uydirmadir. Muayyan bir mavzuga mansub tarjima boshqa mavzuga oid tarjimaga nisbatan oson kechadi, bir mavzuni tarjima qilgan har qanday tarjimon boshqa mavzuni ham tarjima qila oladi deyish ham noto'g'ridir. Turli ixtisosliklarga mansub shifokorlarni darajalarga ajratish biror ma'no ifodalaganligi kabi tarjimonlarni darajalar bilan farqlash ham shunchalik behuda. Nevrolog urologga nisbatan malakali shifokor deb biror-bir kishi da'vo qilmasa kerak. Tish kanaliga plomba solish iltimosi kardiologni qanday mushkul ahvolga solib qo'ysa, radiohavaskorlik darsligini tarjima qilib berish iltimosini eshitgan "Hamlet"ning tarjimoni rahmatli Cho'lpon ham shunday ahvolga tushib qolgan bo'lar edi. Ayni vaqtda radiotexnikaga oid mavzular tarjimoni "Gamlet"ni tarjima qila olishi amri maholdir. Agar tadrijiy tarjimonlar notiqning besh daqiqali nutqini yodida saqlab, boshqa tilda to'la-to'kis bayon eta bilish qobiliyatlari bilan sinxron tarjimonlarni tez-tez hayratga solib tursalar, sinxron tarjimonlarning notiq bilan barobar so'zlab borish qobiliyatlari oldida qolgan tarjimonlarning qoyil qolishi muqarrardir.[10]

Tarjimaning har bir turi va ko'rinishi aslyat matnini idrok etish bosqichida o'ziga xos jihatlar va xususiyatlarga egadir. Modomiki gap badiiy asar tarjimasi ustida borar ekan, ushbu bosqich kam deganda ikki qismdan iborat bo'lishini ko'rsatib o'tish maqsadga muvofiqdir. Ulardan biri tarjimaga qadar idrok deb ataladi. Bunda tarjimon badiiy asarni birinchi (goho ikkinchi va undan ortiq) bor o'qib chiqishi davomida idrok etadi, tushunish va "his etishga", uning badiiy qimmatini anglab yetishga intiladi, uslubiy jihatdan qanday shakllanganligini aniqlaydi, tarjima matni, ta'sirchanlik darajasi qanday bo'lishi, muayyan so'z, jumla, ibora, abzas kabilar qanday tarjima qilinishi kerakligini belgilaydi.

Badiiy asar yaratgan yozuvchi asar qahramonlarini, undagi muayyan muhit, hodisa va shu kabilarni tasvirlar ekan aksariyat hollarda, ushbu obyektini tafsilotlarga bo'lib ko'rsatadi. Misol tariqasida "Ikkita deraza yoritib turgan baland shiftli katta xonaning qoq o'rtasida oyoqlari o'yma naqshli, to'g'ri burchakli qora stol turar edi" jumlasini olaylik. Bunday matn nafaqat tushuncha sifatida idrok etiladi, balki o'quvchi ongida aniq tasavvur shakllanishiga omil bo'ladi. Tarjimon so'z vositasida chizilgan manzarani ko'radi, xona ham, stol ham yozuvchi qalami bilan nisbiy konkretlikka ega bo'ladi. Asar qahramonlari, harakat ro'y berayotgan joy, manzara, tabiat hodisasi kabilarga oid har qanday tafsilot -konkretlashtirish va individuallashtirish vositasi bo'lib, tarjimonning matnini aniq tasavvur bilan idrok etishiga turtki beradi. Yozuvchi tasvirni tafsilotlarga bo'lib ko'rsatar ekan, mavhum tushunchani individual tushunchaga aylantiradi. Ushbu individuallikda umumlashtirilgan narsalar ham bisyor bo'lishi mumkin, albatta. Yozuvchi real namoyon bo'ladigan ko'p narsalarni muayyanlashtiradi, yagona bir tasvirga umumlashtiradi va adabiy asarning badiiy voqeiylikdagi ushbu tasvir yagona va konkret bo'lib qoladi.

Tarjima qilinishi kerak bo'lgan jumla zamiridagi semantik hamda his-tuyg'u va ta'sirchan axborotni idrok etgach, tarjimon, mazmun hajmini to'la saqlab qolishga intilganicha, ushbu axborotni tarjima tilining moddiy birliklari vositasida qaytadan yaratadi. U aslyatning har bir so'zi yoki so'z birliklariga mos keladigan so'z yoxud so'z birligini qidirmaydi (ayrimlar

shunday qilish kerak deb o'ylaydilar), aksincha matn ma'nosini qaytadan va endi tarjima tilida ifodalaydi.

Asar matnini qaytadan ifodalab chiqish jarayoni yakuniga yetgach, tarjimini identifikatsiyalash, ya'ni tarjima matniga ishlov berishga (uni sayqallashtirishga) o'tiladi. Tarjima jarayoni pirovardida ma'nosi hamda funksional-uslubiy va g'oyaviy-badiiy mazmuni jihatidan aslyatga aynan o'xshash (adekvat) badiiy asar yaratiladi. Bunda, tarjima qilingan har bir jumla va abzas aslyatdagi tegishli matn bilan sinchiklab taqqoslanadi, solishtirib chiqiladi. Bu esa, o'z navbatida, axborotning yo'qotilgan qismini topishga omil bo'ladi. Ayni shu davrda kerakli so'z qidirish, sintaktik manzaraga aniqlik kiritish, funksional-uslubiy va janrga oid muvofiqlik, voqealarni to'g'ri tasvirlash, so'z o'yini, o'zbek adabiyotida o'ziga xos hodisaga aylanishi kutilayotgan tarjimaga yakuniy sayqal berish bilan bog'liq "ijod azoblari" boshlanadi. Davomiyligi aslyat matnining hajmi, til va adabiyotga oid qiyinchiliklar, shuningdek, tarjimon mahorati va tajribasiga bog'liq bo'lgan ushbu davrda qo'lyozma ustida olib borilgan ishlar nihoyasiga yetadi. Qayta o'qib chiqilganida esa unga deyarli sezilmas tuzatishlar kiritiladi.

Og'zaki tarjimonga oldindan ko'rgan tayyorgarligi yordam bera olishi mumkin xolos. Shu bois, muhtaram buyurtmachi, tarjimon taklif qilingan seminar yoki muzokaralarda gap nima to'g'risida borishi va tarjima mavzusi xususidagi materiallar so'ralsa ajablanmang. Bu tarjimonning malakasi past ekanligidan emas, aksincha bunday savollar tarjimonning professional ekanligi, o'z ishiga vijdonan yondashayotganligi haqida dalolat beradi. Shuning uchun ham tarjimonga (imkon qadar oldindan) tarjima mavzusiga oid, qaysi tilda (chet yoki o'zbek tilida) yozilgan bo'lishidan qat'iy nazar turli materiallarni, xususan: reklama prospektlari, texnik tavsiflar, tadbir dasturi, ekranda namoyish etiladigan materiallar (prezentatsiyalar), hattoki tadbirga doir oldin olib borilgan yozishmalarni havola etish lozim. Tayyorgarlik ko'rish uchun materiallar bo'lmasa tarjimon Internet vositasida tayyorgarlik ko'rish mumkin, albatta, biroq buyurtmachi tomonidan havola etilgan materiallar ko'proq foydalidir, negaki ushbu ma'lumotlar tarjima mavzusining mazmuni va leksikasini aniqroq tasvirlab beradi.

Bozorning har bir segmenti, qo'yingki har bir sohasida aksariyat befoyda an'ana va yolg'on-yashiqar bor. Masalan radio va teleuskunalar sotadigan sotuvchilar do'konlarida mavjud jamiki texnika Yaponiyada tayyorlangan deb, yoymachilar esa jinsini turklarniki, pardoz-andoz buyumlarini fransuzlarniki, poyafzalning hammasi Italiyadan keltirilgan deb xaridorlarni ishontirishga urinadilar. Xaridorlar esa, o'z navbatida, sotuvchilarning bunday bayonotlari marketingcha usul ekanligini yaxshi tushunadilar. Malakali texnik adabiyot tarjimonlari, odatda bitta, yetarlicha tor sohaga ixtisoslashadilar. "Texnik, yuridik, iqtisodiy, tibbiyotga oid va har qanday boshqa matnlarni tarjima qilaman" kabi e'lonlar professional tarjimonlarda shubha tug'diradi. Har bir maktab o'qituvchisi rus tili, matematika, geografiya va rasm darslarini bir xilda yaxshi o'qita olishi ehtimoldan qanchalik yiroq bo'lsa, bunday tarjimon mahoratiga ishonish ham shu qadar qiyindir.

Ma'lumki, til bu bizga meros bo'lib qoladigan madaniyatning dalili hamda uning bir qismidir. Darhaqiqat, xalqning madaniyati dastlab uning tilida aks etadi, aynan tilgina mazkur madaniyatning sirli qirralarini so'zlar orqali ochib beradi. Mutaxassislarining fikricha, turli xalqlar konseptlari bir-biridan farqlanadi. Dunyoda semantik jihatdan bir-biriga to'la mos keluvchi tillarning o'zi yo'qdir. Lekin qisman bo'lsa ham, semantik jihatdan mos keluvchi tillar mavjuddir. Tillar semantikasining ayrim jihatlari bir-biriga o'xshamasligining sababi- turli

xalqlarning madaniyati, urf-odatları, ilmiy-texnikaviy jarayoni, yashash sharoitlari turlicha ekanligi bilan izohlanadi. B. Genzel va M.Grevzlar ham: “Boshqa madaniyat egalarining dunyoqarashi, o‘ylash, fikrlashlari borasida tadqiqot olib borar ekanmiz, biz nafaqat ular haqida, balki o‘zimiz va o‘z madaniyatimiz borasida ham e‘tibor bermagan narsalarimiz haqida bilib olamiz”, degan fikrlarni keltirib o‘tadilar.[11]

Tilshunoslikda ritorika mavzusining ko‘pgina qirralari, turli xalqlar tillarida uning milliy-madaniy xususiyatlari olimlar tomonidan tadqiq etilgan bo‘lsa-da, lekin ingliz va o‘zbek tillari nutq madaniyati ritorik aspektida qasam ichishning milliy-madaniy xususiyatlari muammosi yoritilmaganligini kuzatish mumkin. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi ham tilshunoslikning ushbu muammosini ochib berishdan iborat.

Oxford Thesaurus of English lug‘atida ritorika so‘zining sinonimik qatoriga oratory, eloquence, power of speech, command of language, expression, way with words, delivery, diction kabi so‘z va so‘z birikmalar keltirilgan. Mazkur termin qadimda voizlik, balog‘at san‘ati, kalom ilmi, farosat ilmi, shirinso‘zlik, ifodalilik, so‘zga chechanlik, ishontirish san‘ati kabi nomlarga ega bo‘lsa-da, zamonaviy manbalar uni ritorika, so‘zga chechanlik san‘ati deb nomlaydi. O‘zbek tilining izohli lug‘atida ritorika so‘zi bu antik davrda va keyingi davrlarda notiqlik san‘ati va umuman badiiy nasr haqidagi fan, notiqlik nazariyasi va san‘ati, balandparvoz, tumtaroqli, lekin quruq, mazmunsiz nutq, bayon”, deb izohlangan.[12]

Xulosa. Bizning fikrimizcha, ritorika bu fikrni ifodali, ma‘noli, ta‘sirchan bayon eta olgan holda tinglovchilarga ta‘sir etish, ularni mavzuga jalb qilish, qiziqтира olish va savobli ishlarga qo‘l urushlariga unday olish san‘atidir. Ritorika so‘zlovchidan o‘z tinglovchisini o‘z maqsadlari sari yetaklash, ergashtirish, uni ishontira olish, uning ongiga va xatti-harakatlariga madaniyat doirasidan chiqmagan holda ta‘sir o‘tkaza olishlikni talab qiladi.

Adabiyotlar/Literatypa/References:

1. Педагогикадан атамалар луғати. — Тошкент: Фан, 2008. — 196 б.
2. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 4-жилд. Зебуннисо-Кониғил. — Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2002. — 704 б.
3. Базаров Т.Ю., Ерофеев А.К., Шмелов А.Г. Коллективное определение понятия «компетенции»: попытка извлечения смысловых тенденций из размытого экспертного знания // Вестник Московского университета. — Москва, 2014. № 1. Серия 14. Психология. — С. 87–99.
4. Алиев И.Т. Педагогнинг касбий компетентлиги // Узлуксиз таълим тизимида ўқитувчиларни касбий-педагогик компетентлигини ривожлантириш муаммолари ва истиқболлари: Респ. илмий-амалий анжумани материаллари. — Тошкент: Низомий номидаги ТДПУ, 2013. — 55 б.
5. Маннопов Ж., Холматова А. Касб таълими ўқитувчисининг мустақил педагогик фаолият юрита олиш компетентлигини шакллантириш // Узлуксиз таълим тизимида ўқитувчиларни касбий-педагогик компетентлигини ривожлантириш муаммолари ва истиқболлари: Респ. илмий-амалий анжумани материаллари. — Тошкент: Низомий номидаги ТДПУ, 2013. — 209 б.
6. “Инновацион таълим технологиялари ва педагогик компетентлик” модули бўйича ўқув-услугий мажмуа. — Тошкент, 2017. — 230 б.
7. Марина О.А. Структурные компоненты иноязычной профессиональной компетенции как профессионального стратегического ресурса // Педагогические образование и наука. — № 5. — Москва, 2014. — 113 р.

8. Закинов Э. Ю. Коммуникативность как базис человеческого общения // Педагогические образование и наука. — № 6. — Москва, 2014. — 82 б.
9. Мустафаева Ҳ. Инглиз тили грамматикасини ижтимоий-гуманитар факультетлар талабаларига ўргатишнинг лингводидактик хусусиятлари: Дис. пед.ф.н. — Самарқанд, 2003. — 8 б.
10. Мадрахимов Т. Инглиз тили сўзлашув нутқининг функционал-семантик хусусиятлари: Дис. фил.ф.н. — Тошкент, 2008. — 154 б.
11. Дондокова Р.П. Сущностная характеристика и структура коммуникативной компетентности // Вестник Бурятского Государственного университета. 1.1. 2012. — С. 19. Электронқй ресурс: — URL: <file:///C:/Users/LinK/Downloads/suschnostnaya-harakteristika-istruktura-kommunikativnoy-kompetentnosti.pdf>. Дата обращения: 29.09.2019
12. Дондокова Р.П. Сущностная характеристика и структура коммуникативной компетентности // Вестник Бурятского Государственного университета. 1.1. 2012. — С. 19. Электронқй ресурс: — URL: <file:///C:/Users/LinK/Downloads/suschnostnaya-harakteristika-istruktura-kommunikativnoy-kompetentnosti.pdf>. Дата обращения: 29.09.2019

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 8 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).